

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัยและ ผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ สำหรับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่จะใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่มีส่วนร่วมกับการใช้น้ำโครงการชลประทานแม่แตง จ.เชียงใหม่ จำนวน 385 ครัวเรือน ที่อยู่ในขอบเขตและใช้น้ำชลประทานจากโครงการชลประทานแม่แตง ซึ่งได้แบ่งเป็นฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา โดยมีทั้งหมด 4 ฝ่าย 15 เขต ครอบคลุม 5 อำเภอ คือ อำเภอ แม่แตง แม่ริม เมือง หางดง และ สันป่าตอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามโดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 4 ตอน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรต่อการจัดการชลประทาน ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการชลประทาน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคม (Statistical Package for the Social Sciences: SPSS) ซึ่งประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายข้อมูล รายละเอียด เกี่ยวกับ

ลักษณะพื้นฐานทั่วไปโดย ใช้ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยค่าสูงสุด-ต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรอิสระ และสถิติที่วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ผู้นำชลประทาน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรผู้นำโดยเฉลี่ยเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 74.3 โดยมีอายุเฉลี่ย 48.0961 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.2 จบการศึกษาต่ำกว่าหรือเทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 6 และมีประสบการณ์ในด้านการใช้น้ำชลประทานเฉลี่ย 18.72 ปี มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน มีจำนวนพื้นที่ที่รับน้ำชลประทานค่าเฉลี่ย 6.79 ไร่ มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 37,841.55 บาทต่อปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 15,708.06 บาทต่อปี รวมรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 49,867.53 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยมีภาระหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 59.0 ภาระหนี้สินที่เกิดจากการผลิตทางการเกษตรเฉลี่ย 43,996.79 บาท ภาระหนี้สินที่เกิดจากการบริโภค-อุปโภคเฉลี่ย 11,557.69 บาท มีภาระหนี้สินอื่นๆเฉลี่ย 37,375.00 บาท ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.3 เกษตรกรไม่มีตำแหน่งทางสังคม และร้อยละ 63.6 เกษตรกรเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้นำ ร้อยละ 88.3 เกษตรกรเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารบ่อยที่สุดจาก ผู้นำชุมชน ได้รับการติดต่อและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ 1-5 ครั้งต่อปี และได้รับการส่งเสริมให้ ปลูกถั่วเหลืองมากที่สุด

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

จากผลการศึกษา ความรู้ความเข้าใจ ของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในระดับ ปานกลาง (คะแนน 11- 14 คะแนน) โดยมีผู้ที่ ได้คะแนนน้อยสุด 9 คะแนน คะแนนสูงสุด 18 คะแนน และคะแนนเฉลี่ย 13.55 คะแนน โดยข้อที่ตอบถูกมากเป็นอันดับที่ 1 มีคะแนนเท่ากับ 2 ข้อ ได้แก่ งานชลประทานมีส่วนช่วยทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ และการทำลายทรัพย์สินป่าไม้จะส่งผลให้เกษตรกรมีโอกาสขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 99.0 ส่วนข้อความที่เกษตรกรตอบผิดมากที่สุด คือ การปลูกพืชรอบๆแหล่งน้ำเพื่อป้องกันการพังทลายของดินไม่จัดเป็น วิธีการจัดการน้ำวิธีหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 79.5

3. ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

จากผลการศึกษา พบว่าภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานของเกษตรกร ผู้ใช้น้ำอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 3.99) ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำ ชลประทานของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 4.67) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ที่ได้จากการ จัดสรรน้ำชลประทานของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 4.17) การมีส่วนร่วมในการบำรุงดูแลรักษา ชลประทานของเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.63)

4. การวิเคราะห์หา ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมใน การจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่)

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า มีตัวแปร 3 ตัว คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า มีตัวแปร 1 ตัว คือ ขนาดพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า มีตัวแปร 3 ตัว คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวนแรงงานในครัวเรือน และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ชลประทาน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นที่ 4 ผลรวมของ การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทาน แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สามารถสรุปได้ว่า มี ตัวแปร 1 ตัวคือการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับผลรวม ของการมีส่วนร่วมในจัดการชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

5. การพิสูจน์สมมติฐาน

จากผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่) โดยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า มีตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัวแปร ในสมการที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปร จึงพิสูจน์สมมติฐานได้ว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

6. ผลการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรบางส่วน มีปัญหาในเรื่อง การไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มและหารือกับกลุ่มในเรื่องการจัดการชลประทาน และปัญหาที่เกี่ยวกับการไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทำให้ไม่ทราบถึงข้อตกลงของกลุ่มและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลาและไม่มีความรู้เรื่องการดูแลระบบชลประทาน จึงไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วม

ทั้งนี้ เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะมีการจัดตารางการประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือนและมีการกำหนดวันที่ประชุมที่แน่นอน และถ้าเกษตรกรไม่ได้เข้าร่วมประชุมก็ควรมีตัวแทนมาเข้าร่วมประชุม เพื่อให้เกษตรกรรับทราบทั่วกันและควรมีตั้งกฎเกณฑ์การใช้น้ำร่วมกัน โดยมีการปฏิบัติตามกฎอย่างจริงจังถ้าใครไม่ปฏิบัติตาม เจ้าหน้าที่ก็ควรจะงดการส่งน้ำให้ เพราะอำนาจการส่งน้ำยังเป็นสิทธิของเจ้าหน้าที่อยู่ ถึงแม้จะมีกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานเกิดขึ้นมาแล้วก็ตาม ส่วนในด้านการดูแลรักษาเกษตรกรเสนอว่าถ้าไม่มีเวลาในการเข้ามาช่วยกันดูแลก็ควรช่วยกันออกเงินเพื่อจ้างให้คนอื่นมาทำแทน หรือเป็นค่าตอบแทนให้กับผู้ที่เสียสละมาดูแลรักษาชลประทาน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการจัดการชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนศึกษาถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำมาอภิปรายโดยแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กันกับ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นสามารถสรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำชลประทานดังนี้

1. การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน ดังนั้นถ้าเกษตรกรผู้ใช้น้ำเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้น้ำอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของสมเกียรติ (2543) พบว่า บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีหน้าที่กำหนดระเบียบการใช้น้ำ ดำเนินการจัดการน้ำ และการใช้น้ำในพื้นที่รับน้ำของอ่างเก็บน้ำ การดูแลซ่อมแซมแหล่งน้ำ คลองส่งน้ำ การจัดประชุม กำหนดแผนการใช้น้ำ และเป็นตัวแทนของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ขณะเดียวกัน การศึกษา ของ วีระยุทธ (2542) พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำและเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มบ่อยจะได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาตลอดจนความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน โดยทางกลุ่มของเกษตรกรจะทำหน้าที่บริหารน้ำภายในกลุ่ม ซึ่งแนวทางการการบริหารก็จะให้เกษตรกรยึดแนวทางของฝ่ายพัฒนาการใช้น้ำในแปลงนาเป็นหลัก คือมีการควบคุมการส่งน้ำให้เป็นไปตามรอบเวรการส่งน้ำ มีการจัดสรรน้ำตามสภาพการใช้น้ำของเกษตรกร

2. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน ทั้งนี้เพราะผู้เข้ามาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ จะได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการใช้น้ำชลประทานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ อัสวิน (2544) พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำให้เกษตรกรได้รับรู้รายละเอียดต่างๆ ของโครงการ และส่งผลให้ตัดสินใจเข้าร่วมทำกิจกรรมในโครงการเกษตรยังชีพ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ชันยกร (2548) เรื่อง การจัดการความรู้ของเกษตรกรในการปลูกข้าวขาวดอกหอมมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีความสัมพันธ์กับการจัดการ ความรู้ในการปลูกข้าวขาวดอกหอมมะลิ 105 ของเกษตรกร คือ การส่งเสริมของเจ้าหน้าที่อาจทำให้เกษตรกร

ได้รับคำแนะนำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติในกระบวนการต่างๆให้ถูกต้องและเหมาะสมขึ้น

3.การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆของเกษตรกร จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นของเกษตรกร มีความสัมพันธ์เชิงลบกับ การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน คือถ้าเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นมากขึ้น หรือเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นหลายๆกลุ่มจะทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานน้อยลง ทั้งนี้อาจเกิดจากเวลาที่มีการประชุม หรือการเรียกรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละกลุ่มมีการใช้เวลาพร้อมกันจึงทำให้เกษตรกรไม่สามารถไปทำกิจกรรมพร้อมกันได้ จึงต้องเรียงลำดับความสำคัญของกลุ่มที่ต้องเข้าไปทำกิจกรรม ซึ่งตรงกันข้ามกับการศึกษาของ ภาณุวัฒน์ (2548) ที่พบว่า การเป็นสมาชิกสถาบันการเกษตร มีความสัมพันธ์ต่อการเข้าร่วมโครงการขยายผล กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ จะตัดสินใจมาเข้าร่วมโครงการ ซึ่งอาจเป็นเพราะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีส่วนที่เป็นสมาชิกสถาบันการเกษตรที่มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ได้แก่ขนาดพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นสามารถสรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทาน ดังนี้

1.ขนาดพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ขนาดพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน มีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทาน กล่าวคือ ถ้าเกษตรกรมีขนาดพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานมากขึ้น เกษตรกรจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ วชิระ (2541) ที่ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในการป้องกันกำจัดหอยเชอริ์ของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ขนาดพื้นที่ในการปฏิบัติการป้องกันกำจัดหอยเชอริ์มีความสัมพันธ์ทางสถิติ กับ การปฏิบัติและการป้องกันกำจัดหอยเชอริ์ ซึ่ง ถ้าเกษตรกรมีขนาดพื้นที่เพิ่มมากขึ้นและมีประสบการณ์การสูงจะส่งผลให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องขึ้นด้วย เช่นเดียวกับการศึกษาของชนกนุช(2548) เรื่อง ความรู้ และการปฏิบัติ เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาทับทิม ในกิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ขนาดพื้นที่ในการเลี้ยงปลาทับทิม (กระชัง) มีความสัมพันธ์กับ ความรู้ในการเลี้ยงปลาทับทิมของเกษตรกร คือ ถ้าเกษตรกรมีขนาดพื้นที่ในการเลี้ยงปลาทับทิมเพิ่มขึ้น เกษตรกรจะหมั่นศึกษาหาความรู้และศึกษาวิธีการปฏิบัติการเลี้ยงปลา

ทับทิมให้ถูกต้องและมีราคาดีขึ้น ขณะที่ การศึกษาของวีระยุทธ (2542) พบว่า ขนาดที่ดินที่ถือครองของเกษตรกร และประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่ม แสดงว่า เกษตรกรรายใดมีขนาดพื้นที่มากย่อมมีความต้องการใช้น้ำมาก ทั้งนี้เพื่อต้องการเพิ่มผลผลิตของตนเอง

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวนแรงงานในครัวเรือน และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน มีความสัมพันธ์กัน กับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นสามารถสรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน มี ดังนี้

1. การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน กล่าวคือถ้าเกษตรกรที่ใช้น้ำชลประทานเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทานมากกว่าผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ สอดคล้องกับการศึกษาของ เสือ (2543) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำตะคอง จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ เช่นการมีส่วนร่วมในการขุดลอกลำน้ำ การเก็บขยะออกจากลำน้ำ การประชาสัมพันธ์ให้ร่วมกันรณรงค์ไม่ทิ้งขยะและน้ำเสียลงน้ำ ฉะนั้นความสำเร็จของของกระบวนการที่จะทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควรจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

2. จำนวนแรงงานในครัวเรือนจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทั้งนี้เพราะถ้าเกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนมาก จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยกันดูแลรักษาชลประทานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของการศึกษาของพงษ์พันธ์ (2539) เรื่อง การมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงของสตรีเผ่าม้ง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าจำนวนแรงงานในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง เนื่องจากภาพรวมของการทำกิจกรรมของชาวเขา ในครอบครัวหนึ่งๆ จะกระจายกันทำกิจกรรม ดังนั้นจำนวนแรงงานในครัวเรือนจึงถูกแบ่งไปทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเกษตรในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกับ สมเกียรติ (2543) พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำในระดับที่แตกต่างกัน คือ ถ้าเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

เช่นเดียวกัน การศึกษาของเบญจพร (2547) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ กล่าวคือ ถ้าเกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนมาก เกษตรกรก็จะเข้ามาใช้ประโยชน์จากโครงการมากขึ้นเช่นกัน

3. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชลประทานอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทั้งนี้เพราะผู้เข้ามาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ จะได้รับข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชลประทานอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมการวางแผนการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำ ตลอดจนการเข้ามาเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลรักษาชลประทานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของเอกชัย (2545) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของเกษตรกรในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 7 จังหวัดเชียงใหม่ มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เช่นเดียวกับการศึกษา ภาณุวัฒน์ (2548) พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการขยายผล คือเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและผู้ไม่เข้าร่วมขยายผลมีความแตกต่างกันในการติดต่อเจ้าหน้าที่

ประเด็นที่ 4 ผลรวมของ การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ได้แก่ บทบาทการเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความสัมพันธ์กับผลรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นสามารถสรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1. การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับผลรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานโครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการใช้น้ำชลประทาน การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำชลประทาน การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทั้งนี้เพราะเกษตรกรที่ใช้น้ำชลประทานที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทานมากกว่าผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ดังนั้น สมาชิกผู้ใช้น้ำจะมีความกระตือรือร้นและให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประทีป (2541) ที่พบว่า การเป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำสหกรณ์ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทั้งนี้เพราะผู้นำ ต้องทำงานเพื่อส่วนร่วมในฐานะที่มีตำแหน่งและหน้าที่โดยจะให้

ความสำคัญให้ด้านการได้รับรู้ข่าวสารมากที่สุดเพราะ การเป็นผู้นำกลุ่มหรือการมีตำแหน่งภายในกลุ่มจะมีบทบาทอย่างมากที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ขณะที่ การศึกษาของ ชุติวรรณ (2546) เรื่อง พบว่า การใช้น้ำในระบบเหมืองฝายแบบดั้งเดิมโดยมีองค์กรผู้ใช้น้ำจะทำให้สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกผู้ใช้น้ำได้ การรวมกลุ่มกันและมีผู้นำที่เข้มแข็งคอยดูแลสมาชิกได้อย่างทั่วถึง ทำให้สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีศักยภาพเพียงพอที่จะบริหารจัดการน้ำเอง เช่นเดียวกับ การศึกษาของสาโรจน์ (2546) เรื่อง การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับไร่นาของเกษตรกร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรที่ใช้น้ำ(กลุ่มชลประทานราษฎร) มีการรวมตัวกันในการจัดการน้ำในระดับชุมชน ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเกิดขึ้น และมีนายแก่เหมือง (หัวหน้า) เพื่อทำหน้าที่ส่งข่าวสาร นัดประชุม ตลอดจนแจกแจงอุปกรณ์ที่สมาชิกต้องนำมาช่วยกันทำความสะอาดเหมืองร่วมกัน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ถ้าเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีหน้าที่และบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานมากกว่าผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1. จากผลการวิจัยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ซึ่งให้เห็นว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ดังนั้นแนวทางที่ภาครัฐกำลังผลักดันให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานนั้นมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ เพราะการมีบทบาทเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำจะช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆภายในกลุ่มได้ดี และการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีโอกาสติดต่อกับเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานและเกษตรกร

2. ภาครัฐ ควรมีการรณรงค์การเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีความเข้มแข็งในด้านบทบาทของกลุ่มผู้ใช้น้ำกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นต้นแบบของการผลักดันให้เกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานมากขึ้น

3. เมื่อการดำเนินงานต่างๆ ของกรมชลประทานที่ต้องการให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานประสบความสำเร็จแล้ว ควรจะมีการประสานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยให้เกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างจริงจัง เช่นการประสานงานกับกรมวิชาการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้เข้ามีส่วนร่วมกับการชลประทานในการช่วยกันจัดการจัดฝึกอบรมอาชีพให้กับเกษตรกร เช่น การจัดอบรมความรู้ในเรื่องการปลูกพืชที่เป็นความต้องการของตลาดและการส่งเสริมการปลูกพืชที่ใช้น้ำได้เหมาะสมกับฤดูกาลเพาะปลูก ทั้งนี้การจัดการจัดฝึกอบรมในเรื่องต่างๆเหล่านี้ อาจจะเป็นการเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ให้ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานมากขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ของเกษตรกรในโครงการชลประทานอื่นๆ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
2. ควรศึกษาและประยุกต์รูปแบบของการบริหารจัดการน้ำขององค์กรผู้นำน้ำดั้งเดิม ในแต่ละพื้นที่มาผสมผสานกับแนวทางในการบริหารจัดการจัดแบบใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นการจัดการชลประทานที่มีรูปแบบที่มีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับเกษตรกร
3. ควรศึกษา ทศนคติของการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ของเจ้าหน้าที่ กลุ่มผู้นำน้ำ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในเขตพื้นที่โครงการชลประทานด้วย เพื่อให้ทราบถึงมุมมองของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชลประทาน และนำมาปรับปรุงงานด้านการจัดการชลประทานให้ดีขึ้นต่อไป